

Nu terug naar de Orde. De toelating tot die Orde lijkt mij niet op de eerste plaats een onderscheiding van de persoon – zoals bijvoorbeeld de Orde van Oranje-Nassau dat is – maar een zich door een gelofte binden van de persoon aan de *tuitio fidei* (de bescherming van het geloof) en het *obsequium pauperum*, dienstbaarheid aan de armen, in casu vooral aan de onbemiddelde zieken. Dat die dienstbaarheid ook door andere helpers wordt verricht, doet niets af aan het feit dat de dienstbaarheid van deze laatsten alleen in dank aanvaard kan worden. Van de ordeleden echter kan die dienstbaarheid, daar zij door een gelofte gebonden zijn, worden geëist. Dat is het verschil en het valt niet in te zien waarom het zichtbaar maken van dat verschil tegen de nederigheid in zou gaan of denigrerend zou kunnen zijn jegens de andere, niet door een gelofte gebonden helpers.

Jhr. J.A. van der Does de Willebois

HAAGSE BLUF

Kanttekeningen bij: Thera Wijsenbeek-Olthuis, ed., *Het Lange Voorhout. Monumenten, mensen en macht* (Zwolle/Den Haag: Waanders/Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, 1998)

Maatschappelijk succes en welstand, glamour en glitter: het is vandaag de dag allemaal erg *en vogue*. In het kielzog hiervan genieten ook de adel en alles wat maar enigszins valt te associëren met traditionele *chic* in brede kring belangstelling. Ook de saaie ambtenarenstad Den Haag heeft ontdekt dat 'deftigheid' weer helemaal 'in' is, en men doet in het kader van het 750-jarig bestaan van de stad dan ook zijn best dit imago op te poetsen. Na de dubbeltentoonstelling *Vorstelijk Vertoon en Vorstelijk Verzameld* (1997) wijdde het Haags Historisch Museum vorig jaar een expositie aan het illustere Lange Voorhout. Bij beide tentoonstellingen werden volumineuze en fraai geïllustreerde boeken gepresenteerd.

De bundel *Het Lange Voorhout* is mede gebaseerd op maar liefst veertien doctoraalscripties. Een achttal scriptieschrijvers schreef een bijdrage in het boek. De inleiden-

de paragrafen, conclusies en redactie nam Thera Wijsenbeek-Olthuis voor haar rekening, terwijl het genealogisch gedeelte werd verzorgd door Hans Fölting, auteur van een genealogische studie over de Haagse vroedschap. Bij zo'n grote hoeveelheid medewerkers is het een hele toer om consistentie in het geheel aan te brengen. Men is hierin evenwel heel aardig geslaagd, door in alle hoofdstukken dezelfde thema's ter sprake te brengen en een beperkt aantal hypothesen te hanteren.

Het is een aantrekkelijk idee om aan de hand van sociale, culturele en materiële aspecten het portret van een groep straatbewoners door de eeuwen heen te schetsen. In tijden dat de fysieke mobiliteit en daarmee de actieradius van sociale contacten beperkt was, vervulde het buurmanschap immers een veel belangrijker rol in het sociale leven dan vandaag de dag. Hierbij moet men echter niet vergeten dat een schets van het leven aan één straat geen compleet beeld kan geven van het stedelijk leven als geheel, noch van de sociale groepen die het leven aan die straat domineerden. Een belangrijke familie als de Van Brederodes komt men in *Het Lange Voorhout* dan ook amper tegen, eenvoudig omdat die geen woonhuis aan het Voorhout bezat.

Een van de meest geslaagde paragrafen betreft naar mijn smaak de 'gebuyrten', de buurtverenigingen in de zeventiende eeuw, het straatleven en de minder oirbare activiteiten die óók op het Voorhout plaatsvonden. De meeste aandacht schenkt *Het Lange Voorhout* echter aan de adel en het niet-adellijke deel van de elite: zij leverden door de eeuwen heen immers het leeuwendeel van de Voorhoutbewoners. Het boek wil hiermee een bijdrage leveren aan de geschiedenis van de onderlinge verhoudingen tussen adel en regenten, voornamelijk in Den Haag natuurlijk. Wat valt hierover te lezen?

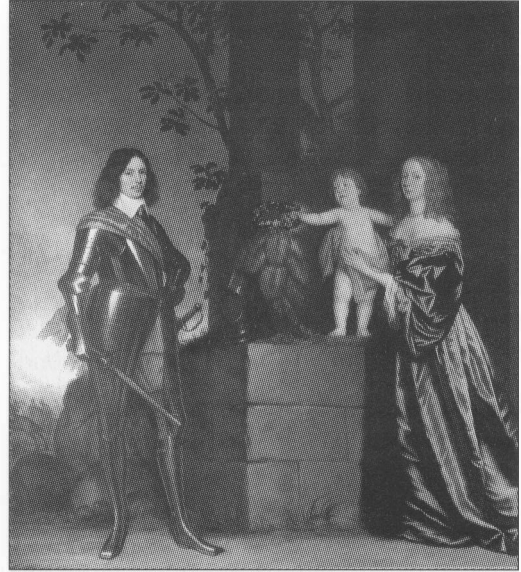
Laten wij beginnen met een afbeelding. Op pagina 94 ziet men een royaal opgezet portret van Arent van Wassenauer-Duivenvoorde, zijn echtgenote Anna Margaretha van Scherpenzeel en een niet-geïdentificeerde kleuter (mogelijk een jong gestorven kind), geschilderd door Gerard van Honthorst. Een datum van vervaardiging wordt niet vermeld, doch het betreft duidelijk een echtpaar op jong-

volwassen leeftijd. Arent wordt afgebeeld in vol militair ornaat, compleet met harnas, bepluimde helm, schiet- en steekwapens en een veldslag op de achtergrond, terwijl het kind een bloemenkrans boven zijn helm houdt. Volgens het bijschrift moet het harnas worden opgevat als 'een soort middeleeuws symbool van zijn [d.w.z. Arents] adellijke afkomst', de kleuter zou een verwijzing vormen naar 'de Romeinse deugden van de adel'.

Van dezelfde Arent van Wassenaer ziet men op pagina 100 een portret van kleiner formaat en soberder uitvoering, dat blijkens het bijschrift in 1651 door Pieter Nason werd geschilderd en waarop de edelman 'geheel "als een burger"' wordt weergegeven. Waarom liet Arent van Wassenaer zich op jonge leeftijd afbeelden als edelman en militair, en op latere leeftijd 'als burger'? En wat hebben de auteurs met deze interpretatie op het oog? Bij verdere lezing wordt dit duidelijk. Dan blijkt namelijk dat men in *Het Lange Voorhout* een hypothese lanceert omtrent de adelscultuur ten tijde van de Republiek, in het bijzonder met betrekking tot de in Den Haag woonachtige adel. Deze stelling luidt aldus.

De Republiek kende tijdvakken mét en tijdvakken zónder stadhouder. In stadhouderlijke perioden bloeide het hofleven en distantiëerde de adel zich van het niet-adellijke deel van de elite. Dit kwam tot uiting in een geprononceerd adellijke levensstijl: men huwde overwegend onder standgenoten, er werden aanzienlijke stadshuizen gebouwd, men trok zich terug uit sociaal-gemengde buurtverenigingen en vormde exclusieve adelsclubs, men cultiveerde geslachtswapens, het militaire leven en de jacht, en men schafte wandgobelins aan. Een hoogtepunt van adellijk zelfbewustzijn werd bereikt onder stadhouder-koning Willem III (1672-1702).

In stadhouderloze tijdvakken daarentegen kwijnde het hofleven en groeiden adel en patriciaat naar elkaar toe (1650-1672 en 1702-1747). Het niet-adellijke patriciaat zette de toon, terwijl de adel een *low profile* handhaafde en zich conformeerde aan de burgerlijke, sobere levensstijl (in *Het Lange Voorhout* beschouwt men 'soberheid' als typerend kenmerk van 'burgerlijkheid'). Er werd meer over en weer gehuwd, terwijl goe-

Arent van Wassenaer-Duivenvoorde (1610-1681) en Anna Margaretha van Scherpenzeel met een niet-geïdentificeerd kind, ongedateerd portret door Gerard van Honthorst. (Foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist)

de manieren, smaak en intellect steeds algemener als het summum van beschaving werden beschouwd. Rond 1750 hielden 'adel, patriciaat en andere rijken' in Den Haag er een vrijwel identieke levensstijl en wooncultuur op na.

Men deze hypothese signaleert *Het Lange Voorhout* een interessant vraagstuk, doch bij de uitwerking ervan gaat men wel érg snel door de bocht. Zo is de bewering dat onder stadhouder-koning Willem III een adellijke titel 'een minimumvereiste voor een belangrijke positie in de entourage van de vorst' vormde, beslist onjuist: de historicus Roorda heeft aangetoond dat de stadhouder-koning belangrijke vertrouwensposities gunde aan personen van zeer diverse pluimage en sociale afkomst.

Vreemd is ook de opmerking dat de Orde van Tombago (een adellijk gezelligheidsclubje rond de Van Wassenaers) een uiting zou zijn van de toegenomen 'zelfverzekerdheid van de adel', en dat zo'n gezelschap in stadhouderloze jaren 'ondenkbaar' zou zijn geweest. Een onzinnige gedachte, want dit clubje werd opgericht in 1703, dus ná het overlijden van Willem III, in het Tweede Stadhouderloos Tijdperk. De sociaal-

gemengde Confrérie van St.-Joris tijdens het stadhouderschap van Willem IV en het regentschap van Anna van Hannover lijkt daarentegen wél te passen in het beeld van een osmose tussen verschillende elitegroepen.

Hoe dan ook, vanuit deze hypothese wordt het duidelijk waarom men in *Het Lange Voorhout* meent dat Arent van Wassenauer door Nason in 1651 'geheel "als burger"' werd weergegeven: het portret werd immers vervaardigd in een stadhouderloos tijdvak, toen de hofcultuur 'op een zacht pitje stond' en de adel zich conformeerde aan een burgerlijke, sobere levensstijl. Uit de toelichting bij een 1651 waarschijnlijk door Cornelis Janson van Ceulen geschilderd portret van de edelman, militair en diplomaat Willem van Liere, heer van Oosterwijk, waarop deze níét in harnas staat afgebeeld – 'het gaat om de periode van het Stadhouderloze Tijdperk', aldus het bijschrift – kunnen wij vermoeden dat de auteurs menen dat ook Van Wassenauer op Nasons portret níét in harnas werd afgebeeld.

Nu is Nasons portret inderdaad sober uitgevoerd. Maar als de auteurs menen dat Arent niet in harnas werd afgebeeld, dan hebben zij niet goed gekeken. Het schilderij is erg donker afgedrukt, doch Arent draagt wel degelijk ook op dit portret een harnas. Dit is niet verwonderlijk want Arent van Wassenauer van Duivenvoorde (1610-1681) bekleedde een reeks van militaire (en civiele) ambten. Wanneer men beide portretten van deze heer van Duivenvoorde goed bekijkt, dan vallen zowel de globale gelijkenis, als de verschillen in gelaatstrekken op: Van Honthorst geeft een jonge man weer, terwijl Nason een man op leeftijd schilderde. Van Honthorsts portret is ongedateerd, doch op grond van het huwelijksjaar (1646) en de kledij lijkt datering op circa 1647/1650 plausibel. Dit maakt de in *Het Lange Voorhout* vermelde datering van Nasons portret op 1651 echter minder waarschijnlijk. Het Iconografisch Bureau bevestigde dit vermoeden: Nasons portret is gedateerd op 1665 en niet op 1651: Arent was toen dus 55 jaar oud, en dit komt goed overeen met zijn grijze haardos en doorleefde gelaatstrekken.

Curieus is de opmerking dat Nason, die alleen tijdens het Eerste Stadhouderloze Tijd-

perk in Den Haag werkte, portretten bleef vervaardigen 'die nog getuigden van de oude hofcultuur van Frederik Hendrik'. Speciaal voor Nason 'hesen Cornelis Tromp en Frederik Willem van Wassenauer (...) zich (...) nog in het harnas', leest men op pagina 97. Dit lijkt mij, nog afgezien van de foutieve suggestie omtrent zeventiende-eeuwse conventies en praktijken van de portretschilderkunst, een curieuze voorstelling van zaken, die bovendien niet te rijmen valt met de gelanceerde hypothese omtrent de adelscultuur. Het volgens de auteurs 'burgerlijke' portret van Van Wassenauer zou in Nasons oeuvre dan immers een opvallende uitzondering vormen. Kortom: door een cumulatie van onjuiste en ondoordachte opmerkingen raakt de lezer in opperste verwarring.

En wat moeten wij aanvangen met de veronderstelde 'burgerlijkheid' van de Haagse adel in stadhouderloze tijdvakken? Zouden oud-adellijke geslachten hun adellijk zelfbesef nu echt onmiddellijk verliezen, of althans voor de buitenwereld in *low profile* houden, zodra er geen stadhouder fungeerde? Was de Hollandse adel werkelijk zó afhankelijk van de presentie van de Oranjes en hun hof?

Dit brengt mij op een fundamenteel mankement van *Het Lange Voorhout*: op vele punten bedient men zich zonder systematiek en met summiere toelichting van ad-hoc argumentaties, die niet goed zijn onderbouwd en doordacht. Zo wordt bij het reeds genoemde portret van Arent van Wassenauer-Duivenvoorde, omstreeks 1650 in volle wapenrusting geschilderd door Gerard van Honthorst, opgemerkt dat hieruit een duidelijke relatie tussen het hof, het leger en de adel valt af te lezen. Dat deze relatie in feite helemaal niet zo duidelijk is, blijkt echter al uit het wel genoemde, maar niet afgebeelde portret van Jacob van Wassenauer-Obdam in volle wapenrusting: dit door Adriaan Hanneman geschilderde portret werd vervaardigd gedurende het Eerste Stadhouderloos Tijdperk, toen de hofcultuur 'op een zacht pitje stond' en de adel zich conformeerde aan een burgerlijke, sobere levensstijl, zoals men elders in dit boek beweerde. Ook bij de interpretatie van het eerder genoemde portret van de edelman en diplomaat Willem van Liere uit 1651

raakt men verstrikt in suggesties. Blijkens het bijschrift moet Van Lieres kledij op dit aan de Engelse schilder Cornelis Janson van Ceulen toegeschreven doek namelijk in Den Haag zijn vervaardigd, terwijl het moet worden opgevat als een uiting van Franse hofcultuur. Enige toelichting hierbij was op zijn plaats geweest. Dit geldt evenzeer voor het portret van de niet-adellijke ontvanger-generaal van de Unie, mr. Philips Doubleth, heer van St.-Annaland en Moggershil, in 1667 in zwierige stijl geportretteerd door Caspar Netscher.

Ook bij de interpretatie van allerlei klassieke motieven valt weinig systematiek te ontdekken. Zo lezen wij over 'adellijke deugden als jachthonden en Romeinse kledij' en over 'een antiek habijt die duidt op de adellijke deugden gebaseerd op de Romeinse Tijd'. Maar ook de admiraal Cornelis Tromp – niet van adellijke afkomst, maar wél Deens ridder in de Orde van de Olifant en Deens graaf van Syllisburg – liet zich portretteren in een 'Romeins-achtig kostuum'. Elders wordt het gebruik van afbeeldingen van Romeinse keizers geschetst als 'een ander typisch adellijk trekje, te relateren aan de adellijke deugden van de Noblesse de Robe', waarbij wordt verwezen naar de geslachten Snouckaert van Schauburgh, Van Aerssen, Van den Boetzelar, Van Utenhove en Du Tour. Nog afgezien van de vraag of er in de Republiek überhaupt een categorie bestond die men ambtsadel zou kunnen noemen, is het twijfelachtig of de genoemde geslachten wel zo veel gemeen hadden als men suggereert. Overigens was ook Frederik Hendrik dol op keizers, terwijl Romeinse beelden even zo goed 'als teken van eruditie' door niet-adellijke personen werden gehanteerd, zoals te zien is op het portret van Geertruid Huygens, echtgenote van de eerder genoemde Philips Doubleth.

Nu is het bekend dat thema's uit de klassieke oudheid door de eeuwen heen voor allerlei doeleinden werden gebruikt. En op zichzelf is het niet onwaarschijnlijk dat verschillende sociale groepen of personen aan dezelfde klassieke motieven een verschillende betekenis toekenden, doch in *Het Lange Voorhout* wordt dit alles zonder systeem en met summiere toelichting gepresenteerd.

Bij de interpretatie van materiële en immate-

Arent van Wassenaer-Duivenvoorde (1610-1681), portret (1665) door Pieter Nason. (Foto Iconografisch Bureau, 's-Gravenhage)

riële cultuur leunt men in *Het Lange Voorhout* zwaar op de socioloog Pierre Bourdieu. Deze poneerde de stelling dat elites zichzelf handhaafden via sociale netwerken en het cultiveren van specifieke omgangsvormen, taalgebruik en smaakgevoel bij de verwerving van en de omgang met materiële bezittingen. Een al te rigide en vanzelfsprekende koppeling van sociale klasse aan gedragsvormen en smaak is inmiddels fors bekritiseerd, omdat men dan geneigd is toevallige factoren als individuele affiniteiten en puur-esthetische motieven als verklaringen uit te sluiten. In *Het Lange Voorhout* wordt 'persoonlijke interesse' opgevoerd als verklaring voor het boekenbezit en de keuze voor bezit van schilderijen óf prenten. Weliswaar werd in achttiende-eeuwse Haagse boedels een relatief groot aantal omvangrijke en kostbare bibliotheken aangetroffen, doch kunstcollecties en boeken behoorden niet tot de 'standaard-uitrusting' van de Haagse elite. Hoe we dit moeten rijmen met de constatering dat boeken een belangrijke functie in het openbare leven vervulden, is niet duidelijk.

Ernstig is, dat men zich bij de interpretatie

van de huizen en inboedels geregeld bedient van cirkelredeneringen, waarbij snelle deducties worden gemaakt op grond van dubieuze veronderstellingen. Dit gaat als volgt. Men poneert a priori de stelling 'dat ieder mens in de Nederlandse wooncultuur zich presenteert om zijn status te tonen, evenals zijn macht of zijn ambities'. Vervolgens gaat men 'kijken in hoeverre daarvan in de loop der eeuwen een weerslag in de panden op het Voorhout is terug te vinden'. Hoe wordt dit onderzoek verricht? Eenvoudig door ieder groot huis of opvallend meubelstuk te benoemen als een 'statussymbool' dat verwijst naar 'macht, aanzien en afkomst'. Zo wordt het fraaie (de auteur spreekt afkeurend van 'protserige') huis van Johan van Oldenbarnevelt geschetst als een middel waarmee de raadpensionaris 'zijn macht wilde tonen en respect poogde af te dwingen'. En vanwaar de term 'protserig'? Het heeft er alle schijn van dat men hierbij als volgt redeneert. Om te beginnen wordt Van Oldenbarnevelt gekwalificeerd als 'de machtigste man van de nieuwe, burgerlijke Republiek'. Hiermee wordt impliciet zijn niet-adellijke status gesuggereerd, die vervolgens als een gegeven wordt aangenomen. Van Oldenbarnevelts aankoop van de heerlijkheid Stoutenburg, die in de veertiende eeuw in het bezit was geweest van familie van moederskant, wordt dan bestempeld als een poging zijn adeldom te bewijzen. Dit beschouwt men als 'merkwaardig', want 'juist de landsadvocaat vertegenwoordigde de macht van de steden en de burgerij', zoals men a priori had geponeerd. Vanuit hetzelfde perspectief worden Van Oldenbarnevelts bezit van wandgobelins en de verwantschappen van zijn nazaten met evident adellijke geslachten geschetst als uitingen van snobisme. In feite zijn al deze interpretaties niet meer dan een opeenstapeling van clichés en snelle deducties, die berusten op de dubieuze veronderstelling dat Van Oldenbarnevelt niet van adel was. De raadpensionaris stamde echter uit een Veluws geslacht, waarvan een groot aantal telgen sinds halverwege de vijftiende eeuw als riddermatige werden verscreven. Op zijn verzoek werd dit door de magistraat van de stad Arnhem bij acte bevestigd. Wanneer wij echter mét *Het Lange Voorhout* aannemen dat Van Oldenbarnevelt

niet van adel was, dan zou hij volgens een oud cliché betiteld kunnen worden als een 'snob'. Aan dit begrip zijn allerlei negatieve voorstellingen verbonden: een snob heeft bijvoorbeeld geen gevoel voor verhoudingen en geen smaak. Aldus komt men er al associërend toe Van Oldenbarnevelts huis als 'protserig' te betitelen.

Op analoge wijze worden de eerder genoemde Cornelis Tromp en zijn echtgenote als snobs getypeerd: zij probeerden 'door zeer deftig te doen (...) in de Haagse adellijke kringen voor vol te worden aangezien'. Ook bij het zeventiende-eeuwse huis van François van Aerssen van Sommelsdijck, het achttiende-eeuwse 'Palais Huguetan' en het grote negentiende-eeuwse huis van Willem Diedrik Arnold Maria baron van Bienen van de Groote Lindt veronderstelt men statusonzekerheid en snobisme bij de opdrachtgevers. Bij het achttiende-eeuwse huis van Johan Hendrik des H.R.Rijksgraaf van Wassenauer van Obdam staat men daarentegen voor een raadsel, omdat dit niet valt te verklaren vanuit het gehanteerde interpretatieschema, immers: 'voor zijn status behoefde hij dit niet te doen'. Het is hierbij overigens een raadsel waarom men dit forse en royaal versierde huis níét als 'protserig' beschrijft. Waarschijnlijk associeert men deze term niet zo snel met een telg uit zo'n aanzienlijk oud-adellijk geslacht als de Van Wassenauers. De suggestie dat Van Wassenauer zich aan het Voorhout wellicht wilde meten met Amsterdamse burgemeesters is een slag in de lucht.

Op zichzelf is de hypothese omtrent een verband tussen statusonzekerheid en extravert gedrag plausibel, maar bij de uitwerking hiervan moet men zorgvuldig te werk gaan. Wanneer extravagant gedrag nu eens wordt geschetst als uiting van statusonzekerheid (Van Oldenbarnevelt, Tromp, Huguetan, Van Bienen), dan weer als 'standesgemässe' cultuuruiting (Van Liere) of een onverklaarbare, persoonlijke gril (Van Wassenauer), dan is het in ieder geval duidelijk dat hier geen sprake is van een algemeen gangbaar patroon. Kortom: wij zullen van geval tot geval moeten onderzoeken hoe extravagant gedrag valt te verklaren. Hierbij mag niet op voorhand worden aangenomen dat het aanzien van oud-adellijke geslachten in alle

omstandigheden van solider aard was dan dat van succesvolle 'jonge adel' of *nouveau riche*. Evenmin mogen wij genoegen nemen met enkelvoudige verklaringen. Aan extravert gedrag kunnen immers ook andere factoren dan statusonzekerheid ten grondslag liggen, terwijl omgekeerd statusonzekerheid niet per se tot extravagantie behoeft te leiden.

Zo was de reputatie van het geslacht Huguetan vanwege beursspeculaties inderdaad niet van smetten vrij. Maar of het extraverte vertoon van het Van Brienenhuis valt te verklaren door de bouwheer als 'jonge adel' te betitelen, is nog maar de vraag. Over de baronnentitel van deze Van Brienens is weliswaar het nodige te doen geweest (de titel werd in 1835 verkregen op grond van een nogal speculatieve genealogie), maar de bouwheer van het Lange Voorhouthuis, die ook de buitenplaats Clingendael bezat, genoot zowel bij de Oranjes als in de Haagse *society* veel aanzien. Hij stamde uit een zeer oud Veluws-Arnheems regentengeslacht, dat waarschijnlijk verwant was met een gelijknamige adellijke tak. Kortom: of Van Brienens nu zo onzeker was over zijn (adellijke) status, moet nog worden aangetoond. De antithese die men in *Het Lange Voorhout* poneert tussen het huis van de 'snob' Van Brienens en het sobere en 'ouderwets' gemeubileerde huis van de familie Van Heeckeren van Kell (deze oud-adellijke Zutphense familie 'behoefde kennelijk niet met modern uiterlijk vertoon haar status te bevestigen') is voorshands niet meer dan een suggestieve opmerking.

Een bijzonder storend manco van *Het Lange Voorhout* is gelegen in de gebrekkige redactie. Dat blijkt hier en daar uit het knullige taalgebruik, waarvan hierboven enkele staaltjes werden geciteerd. Ook in de schrijfwijze van persoonsnamen is men slordig: Johan 'de Memmorency' heette natuurlijk Montmorency en Willem Adriaan 'graaf van Hoorn', zoals hij in de 19e-eeuw foutief werd genoemd, was graaf van Horne. Verschillende telgen uit hetzelfde geslacht treft men nu eens aan als 'Van Liere', dan weer als 'Van Lyere'. Albert des H.R.Rijksridder Schouckaert van Schauburg, was geen heer van 'Hees en Lent', maar van de Brabantse heerlijkheid Heeze en Leende. Met 'Mevrouw

Houwaert', echtgenote van 'de Engelsman Houwart' wordt bedoeld op Walburg van den Kerckhoven, en haar Engelse echtgenoot heette natuurlijk Howard, terwijl 'Maria van Voorst' gewoon dezelfde persoon is als 'Maria van Voorst'. Men zal dergelijke naamsverbasteringen wel direct uit de bronnen hebben overgenomen.

Dezelfde slordigheid treft men aan in het gebruik van adellijke titels en predikaten: zij worden zonder systeem, al dan niet terecht vermeld of weggelaten. Zo lezen wij over de middeleeuwse 'graven van Holland' en de 'graven van Wassenaer'. Met de laatsten heeft men waarschijnlijk de Leidse burggraven uit het geslacht Van Wassenaer in gedachten, doch die stonden beslist niet op hetzelfde niveau als de graven van Holland. 'De adellijke Albert Joachimi' – over wiens afkomst overigens niets bekend is – was een eenvoudig ridder in de Engelse Orde van St.-Joris. Zijn adeldom was dus van dezelfde orde als die van Constantijn Huygens, ridder in de Franse Orde van St.-Michel en die van de Arnhemse schepen, later commissaris van de monsterring dr. Nicolaas de Voocht, ridder in de Engelse Orde van St.-Joris: aan Huygens wordt in *Het Lange Voorhout* iedere vorm van adeldom ontzegd, terwijl men over de riddertitel van De Voocht niets verneemt. De baronnentitel die men François van Aerssen van Sommelsdijck, ridder in de Orde van St.-Michel, daarentegen wél verleent, is gewoon onzin. Telgen van onbetwist adellijke geslachten als de Van Wassenaers en de Bentincks worden naar willekeur nu eens aangeduid zonder titel, dan weer als 'baron' en 'barones'. Een geval apart is de titulatuur die Maria Duyst van Voorhout zichzelf toeëigende. Op het op pagina 51 afgedrukte portret liet zij zichzelf aanduiden als 'Hoog Wel Gebore Vrouwe Maria Baronesse van Reede Vry-Vrouwe van Renswoude en Emmickhuyzen'. Nu was haar echtgenoot Frederik Adriaan van Reede van Renswoude evident van adel, maar Maria zelf was dochter van een raadsheer in het Hof van Holland en beslist niet van adellijke afkomst, zoals ook blijkt uit de op het portret afgebeelde kwartierwapens. In *Het Lange Voorhout* worden Maria's toegeëigende titels echter zonder commentaar overgenomen.

Het gebrek aan redactie wreekt zich ten slotte in het register: bij verwijzing naar sommige hoofdstukken kan men het beste het opgegeven nummer met één verminderen: dan heeft men de meeste kans dat men vindt wat men zoekt.

Soms lijkt er gewoon sprake van luiheid in het onderzoek. Zo is de bewering dat de Haarlemse portrettist Jan de Baen zijn figuren altijd afbeeldde 'als echte burgers zonder adellijke attributen' onjuist, getuige bijvoorbeeld diens portret van de Veluwe landdrost Hendrik van Essen tot Helbergen en Vanenburg (1608-1681), afgebeeld in harnas. Omtrent de ambtenaar-dichter Constantijn Huygens en diens gelijknamige oudste zoon heerst complete verwarring. De auteur die schrijft dat de oude Huygens secretaris van Willem III was, heeft het geciteerde artikel van de historicus Groenveld slecht gelezen, want daarin wordt deze negentiende-eeuwse fout expliciet rechtgezet. Ook vader en zoon Bentinck worden verwisseld: de portretgra-

vure die volgens de authentieke tekst Willem [hij heette eigenlijk Hans Willem] Bentinck, graaf van Portland (1649-1709) weergeeft, zou volgens de toelichting in de tekst Willem des H.R.Rijksgraaf Bentinck, heer van Rhoon (1704-1774) voorstellen, diens zoon dus.

Zo geeft *Het Lange Voorhout* uiteindelijk, ondanks de consistentie in thema's en hypothesen, door een aaneenschakeling van onzorgvuldigheden en ondoordachte uitspraken weinig inzicht in 'het ragfijne spel van de sociale verhoudingen binnen de "Haagse kringen"'. De constatering dat de onderlinge verhoudingen binnen het adellijk en het niet-adellijk deel van de Voorhoutbewoners 'al met al (...) niet duidelijk [waren] uitgekristalliseerd', lijkt meer een teken van onmacht van de auteurs, dan een onderbouwde visie op de historische werkelijkheid.

H. Wassenaar